

З. О. Жученко,
аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВ: МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ

У статті розглянуто сутність інвестиційних ресурсів підприємств, проведено наукову дискусію щодо визначення економічних категорій, запропоновано механізм регулювання інвестиційних ресурсів підприємств.

The article is dedicated to the scientific research of the economic basis of the investment resources of the enterprise. The mechanism of the regulation of the mentioned investment resources is presented.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інвестиційна політика держави відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільного розвитку економіки країни. Саме за умови наукової обґрунтованості, вона визначає реальні напрями, джерела та структуру інвестицій, та інвестиційних ресурсів держави в цілому, та окремих суб'єктів господарювання. Таким чином, забезпечується реалізація відтворювальних процесів на макро- і мікроекономічному рівнях шляхом ефективного виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих соціально-економічних програм. У той же час створюється сприятливий інвестиційний клімат, що відкриває широкі перспективи залучення іноземних інвестиційних ресурсів поряд з вітчизняними на взаємовигідних умовах.

Інвестиційна діяльність є вирішальним чинником загальної економічної політики держави. Успішна її реалізація дозволить не тільки швидко подолати економічну кризу, а й забезпечити підґрунтя для сталого економічного зростання, збалансованої макроструктури, покращення інвестиційної ситуації та інших важливих елементів, що є каталізаторами загальноекономічного піднесення та прогресивних зрушень.

В Україні існує нормативно-правова база, що визначає на законодавчому рівні напрями інвестиційної політики держави. На жаль, реалізація цих важливих для держави складових її економіки відбувається не зовсім ефективно та недостатніми темпами.

Оскільки подальший розвиток економіки України залежить від успішної діяльності її суб'єктів господарювання, то зазначеним процесом необхідно управляти. Саме управління інвестиційною діяльністю підприємств є важливим складовим елементом у загальному процесі регулювання інвестиційної діяльності національної економіки в цілому та окремих підприємств. У контексті зазначеного край актуальним є визначення сутності інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує актуальність даної теми для всіх, хто причетний до теоретичних або практичних питань інвестиційної діяльності як національної економіки, так і окремих господарюючих суб'єктів. Теоретичне поле зазначеної проблематики досить широке та багатогранне, що вимагає наукового аналізу та узагальнення.

МЕТА СТАТІ

Дослідити роль інвестиційних ресурсів підприємств у подальшому розвитку національної економіки. Зробити аналітичний огляд теоретичних та прикладних аспектів, що стосуються категорії "інвестиційні ресурси підприємства".

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Досвід господарювання у ринкових умовах свідчить, що ринковий механізм не в змозі автоматично зосередити інвестування на забезпеченні державних інтересів. Методи державного регулювання інвестиційної політики допомагають плановірно формувати, концентрувати та ефективно використовувати як вітчизняні, так й іноземні інвестиційні ресурси. За нормального економічного клімату в країні, підприємства зазвичай самостійно визначають власну інвестиційну політику, методи формування, залучення та використання інвестиційних ресурсів для забезпечення економічного зростання. Саме тому вважаємо доцільним розглядати регулювання інвестиційних ресурсів окремих підприємств у ключі загальнодержавних інвестиційних процесів.

У подальшому ми вважаємо за доцільне розкрити природу економічних категорій "інвестиції" та "інвестиційні ресурси підприємства". Отже, на наш погляд, варто зупинитися на більш ґрунтовно дослідженій категорії "інвестиції", яка дуже широко використовується в економічній літературі. Дослідженням економічної сутності інвестицій займалося багато вітчизняних та закордонних економістів. Понятійний зміст такої категорії, як "інвестиції" суттєво різняться. Наводимо наші наукові узагальнення існуючого на сьогодні стану розробки даної проблематики. Так, наприклад, С.В. Мочерний подає наступне визначення категорії "інвестиції": "Інвестиції — це довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку" [1, с. 271]. Крім того, зустрічаємо аналогічні трактування доповнені наступним: "інвестиції — на мікрорівні, вкладення у розвиток відносин економічної власності, а на макrorівні — у розвиток продуктивних сил суспільства" [2, с. 631]; "інвестиції — це грошові, майнові та інтелектуальні цінності, що їх вкладають у різні види діяльності у виробничій та невиробничій сферах" [3, с. 171]. Заслугує на увагу розуміння інвестицій

Таблиця 1. Визначення сутності інвестиційних ресурсів підприємств у економічній літературі

Напрямок	Основні представники	Суть інвестиційних ресурсів
Школа меркантилізму	Т. Манн, Д. Юм, Д. Ло, Ж. Кольбер, Л. Зекефорд, І. Бехер, Ф. Горніг	Розглядали гроші (трактування сутності яких змішували з поняттям капіталу) як виключне джерело інвестиційних ресурсів, що забезпечує приріст обсягів торгової та виробничої діяльності. Вперше обґрунтували необхідність державного регулювання умов, що забезпечували б формування інвестиційних ресурсів.
Школа фізіократів	Ф. Кене, Ж. Тюрго, М. Рів'єра, Т. Сієнс	Акцентовано, що джерела інвестиційних ресурсів знаходяться у сфері землеробства.
Класична політ-економія	А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль, Ж.-Б. Сей, Н. Сеніор	Вперше чітко відокремлено поняття грошей та капіталу, визначено роль нагромадження капіталу у формуванні інвестиційних ресурсів, розглянуто роль кредитних коштів у розвитку інвестицій. Розширено область розгляду інвестицій сферою промислового виробництва та невиробничою сферою. Запропоновано схему оптимізації розподілу інвестиційних ресурсів у масштабах економіки країни.
Марксистська школа	К. Маркс	Джерелом інвестиційних ресурсів визначено отримані прибутки, за умови сприятливих умов для інвестування.
Маржиналісти	С. Джевонс, К. Менгер, С. Бем-Баверк, Ф. Візер, Л. Вальрас	Досліджено систему факторів, що впливають на попит і пропозицію інвестиційних ресурсів. Кількісно визначено форми взаємодії капіталу, що інвестується з іншими факторами виробництва. Особливу роль приділено дослідженню проблем ціноутворення на інвестиційні ресурси та вплив цін на процес нагромадження капіталу та його інвестування.
Неокласичний напрям	А. Маршалл	Досліджено вплив надлишку накопиченого капіталу (що не був використаний як інвестиційний ресурс) на ціну пропозиції інвестиційних товарів. Сформульовано закон заміщення окремих видів цих товарів на їх більш дешеві аналоги.
Кейнсіанський напрям	Дж. Мейнард Кейнс, Й. Шумпетер, Дж. Кларк	Джерелами інвестиційних ресурсів визначено заощадження, кредитну емісію, іноземні інвестиції та державні капіталовкладення
Неокейнсіанська школа	Дж. Хікс, Р. Харрод, Е. Хансен, С. Домар	Досліджено взаємозв'язок між рівнем інвестиційної активності та вартістю фірми, форми кредитування інвестицій, роль інноваційних інвестицій. Обґрунтовано застосування методів автоматичних, кредитних та інституційних стабілізаторів.
Монетаристський напрям	М. Фрідман	Доведено вплив кількості грошей в обігу на рівень цін на інвестиційні ресурси, темпи нагромадження капіталу як інвестиційного ресурсу та інвестиційну активність окремих суб'єктів господарювання.
Інституціоналізм	Т. Веблен, А. Шпитгоф, Дж. Коммонс, В. Мітчел, Д. Б'юкенен	Обґрунтовано появу дихотомії між «бізнесом», до якого відносяться власники фінансових ресурсів та «індустрією» - інженерно-технічний персонал підприємств. Виведено теорію трансакцій.
Сучасний синтез	П. Самуельсон, У. Шарп, М. Миллер, Р. Солоу, Ф. Модильяни, Г. Марковіч	Використання власних, позикових та залучених ресурсів.

поняття "інвестиції" визначає як "потік витрат, призначений для виробництва благ, а не для їх безпосереднього споживання" [7, с. 194]. Слід також звернути увагу на позицію з цього питання російських авторів, які трактують інвестиції як "сукупність витрат, що реалізуються у формі цілеспрямованого вкладення капіталу на певний термін у різні галузі й сфери економіки, в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку (доходу) і досягнення як індивідуальних цілей інвестора, так і позитивного соціального ефекту" [8, с. 7].

Заслужовують на увагу точки зору вітчизняних економістів, які у контексті міжнародних економічних відносин детермінують інвестиції "на мікрорівні як будь-який економічний інструмент, у котрий можна вкладати кошти для отримання прибутку (доходу), а на макrorівні — як засіб забезпечення фінансування механізму зростання і розвитку економіки країни" [9, с. 9—10].

Економічна природа категорії "інвестиції" полягає у знаходженні найбільшої вигоди серед альтернативних варіантів вкладення вільних коштів. Тут доцільно навести

як "довгострокових вкладень капіталу (грошей) у підприємницьку діяльність (для одержання прибутку)" [4, с. 157], а також як "всі вкладення капіталу в усі його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку та досягнення певного економічного чи позаекономічного ефекту, реалізація якого базується на ринкових принципах і пов'язаний з факторами ризику, ліквідності і часу" [5, с. 18]. Як бачимо, ключовим словом у цих визначеннях виступає "вкладення", різняться лише об'єкти у залежності від рівнів діяльності, про які йдеться.

Макроекономічне визначення категорії "інвестиції" знаходимо у наукових працях, які визначають інвестиції як "витрати на будівництво нових заводів, на верстати та устаткування з тривалим терміном служби; витрати на виробництво та нагромадження засобів виробництва, збільшення матеріальних запасів; витрати на поліпшення освіти та здоров'я працівників чи підвищення мобільності робочої сили" [6, с. 274]. "Витрати" є ключовим словом і у Макміллана, який

погляди американських економістів, які інвестиції трактують як "відмову від певної цінності на сьогоднішню (а можливо, невизначену) цінність у майбутньому" [10, с. 979]. Існує низка схожих позицій, а саме: "інвестиції — це купівля активів з метою збереження або збільшення їх вартості у майбутньому" [11, с. 7]; "інвестиції як спосіб розміщення капіталу, для забезпечення його зростання та заощадження" [12, с. 18]; "інвестиції — вкладення капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання у майбутньому" [13, с. 10].

В умовах ринково орієнтованої економіки роль об'єкту інвестування набуває особливого значення. На перший план для будь-якого інвестора, що прийняв рішення щодо фінансування певного проекту, виходить досягнення мети інвестування; таким чином, об'єкт інвестування стає засобом для досягнення визначеної мети. Природно постає питання щодо фінансування інвестиційних проектів. На цьому етапі на перший план виходить проблема пошуку інвестиційних ресурсів. Саме формування необхідного їх обсягу є попереднім кро-

ком до інвестування капіталу у реалізацію інвестиційних проектів.

Для того, щоб проаналізувати взаємозв'язок між процесом фінансування інвестиційного об'єкту та ефективністю його впровадження, нам необхідно звернутися до категоріального апарату. Отже, визначимо теоретичні аспекти поняття "інвестиційні ресурси підприємства".

Теоретичне обґрунтування можливостей залучення джерел фінансування витрат інвестиційної діяльності тісно пов'язано з практичною зацікавленістю суб'єктів господарювання. Незважаючи на те, що в економічній літературі досить багато уваги приділено питанням джерел фінансування інвестиційних проектів, на сьогодні не існує єдиної думки щодо трактування поняття "інвестиційні ресурси підприємства", джерел їх формування, класифікації та методів управління. Більше того, на нашу думку, ця економічна категорія, у такому формулюванні, є порівняно новою та визначальною лише економістами пострадянського простору, оскільки у роботах європейський та американських економістів ми не зустрічали словосполучення "інвестиційні ресурси підприємств" у жодному з контекстів.

Однак, спробуємо співставити погляди представників різних економічних напрямів на визначення сутності інвестиційних ресурсів (табл. 1) [14, с. 44—50; 15, с. 30].

На основі узагальненого змісту наведених наукових точок зору можемо зробити висновок про те, що в економічній практиці дослідженню процесу інвестування та фінансування інвестиційних об'єктів приділено багато уваги, хоча єдиної думки щодо трактування визначених категорій не існує. Спільним є положення, що будь-яка реалізація інвестиційного проекту повинна бути обґрунтована з точки зору ефективності.

Як зазначалося, вітчизняна теорія інвестиційних ресурсів підприємства знаходиться на етапі зародження, тому зустрічаємо різноманітні визначення даної категорії. При цьому для більш повного розуміння сутності даного питання розглядатимемо авторські трактування "інвестиційних ресурсів підприємства" виключно у такому формулюванні, а і джерела фінансування інвестиційної діяльності як аналогічне за змістом поняття.

У економічній літературі з економічної теорії використовується поняття інвестиційних ресурсів підприємства у контексті пояснення схеми кругообігу його фондів. Іноді ототожнюють інвестиційні ресурси підприємства з виробничими фондами (капіталом) [16, с. 204—205]. На нашу думку, таке трактування є досить обмеженим і не розкриває сутності інвестиційних ресурсів підприємства, а також наводить на думку, що дане поняття є синонімом поняття капіталу для уникнення повторів.

Заслугує на увагу наступне визначення: "інвестиційні ресурси підприємства формують всю сукупність економічних ресурсів, які використовує підприємство у своїй діяльності для досягнення основної мети інвестування" [17, с. 274]. Виникає дилема щодо трактування основної мети інвестування. Чи є вона (мета) визначеною для реалізації будь-якого інвестиційного проекту чи визначається для кожного індивідуально у залежності від умов?

Трапляється, що до складу інвестиційних ресурсів підприємства відносять не тільки грошові засоби, але й виражені у грошовому еквіваленті інші інвестиції, в тому числі основні й нематеріальні активи, кредити, займи, права землекористування і т.п. [18, с. 323].

Цікавою є позиція автора щодо відокремлення виробничої діяльності від підприємницької та поєднання у понятті кошти матеріальних та інтелектуальних цінностей, та визначення інвестиційних ресурсів підприємства як кошти у вигляді матеріальних та інтелектуальних цінностей, що вкла-

дені у виробничу, підприємницьку та іншу діяльність [19, с. 5—8]. На нашу думку, наведене призводить до неясності щодо змісту використаних економічних термінів.

Найбільш ґрунтовним є визначення запропоноване І.А. Бланком. Він пропонує наступне: "інвестиційні ресурси підприємства — це всі форми капіталу, що залучаються підприємством для здійснення вкладень в об'єкти реального та фінансового інвестування" [5, с. 467]. Дане трактування є досить повним та зваженим.

Певним чином доповнює наведену точку зору розуміння інвестиційних ресурсів підприємства як фінансових, майнових та трудових ресурсів, які залучаються для реалізації об'єктів інвестування [20, с. 258]. Слід відмітити, що при цьому не концентрується увага на моменті вкладення у об'єкти інвестування. Варто було б вказати, що такі ресурси можуть бути інвестовані в інвестиційні об'єкти за потреби (бажання), що у свою чергу акцентує увагу на моменті інвестиційної привабливості. Також не до кінця зрозумілим є момент щодо включення трудових ресурсів до складу інвестиційних. Оскільки у такому випадку потрібно пояснити, за яких умов та які категорії персоналу (чи можливо персонал підприємства в цілому) можна вважати інвестиційним ресурсом.

Слушною є думка щодо включення до складу інвестиційних ресурсів підприємства гуманітарних та інтелектуальних ресурсів як ресурсів супроводу [21, с. 48]. У даному випадку пропонуємо говорити про похідні складові інвестиційних ресурсів підприємства, та не виділяти їх у окремі види.

Отже, важливо чітко розрізняти такі категорії, як "інвестиції" та "інвестиційні ресурси підприємства". Останні формують поняття "інвестиція" на макро- та на мікрорівні. Ми вважаємо, що категорія "інвестиція" з огляду на викладений вище аналіз здобутків економічної думки може мати наступний зміст: інвестиція — це сукупність інвестиційних ресурсів підприємства, спрямованих на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, на пов'язані з ним зміни оборотного капіталу, а також на придбання прав промислової та інтелектуальної власності, джерелом яких є приріст капіталу в результаті виробничої й невиробничої діяльності поточного періоду.

Таким чином можна дати більш повне тлумачення економічної категорії "інвестиційні ресурси підприємства".

"Інвестиційні ресурси підприємства" — всі економічні ресурси, що перебувають у будь-якій формі, можуть бути вкладені у разі потреби в певний інвестиційний об'єкт для досягнення визначеної мети інвестування.

На нашу думку, інвестиційні ресурси підприємства за нашим визначенням належать інвестору на правах користування, а також можуть розглядатися як інвестиційний потенціал підприємства, оскільки можуть бути використані за потреби.

У процесі формування механізму регулювання інвестиційних ресурсів підприємства варто звернути увагу на фінансові ресурси, оскільки вони можуть бути трансформовані у будь-яку іншу форму інвестиційних ресурсів.

Практична функція категорії "інвестиційні ресурси підприємств" реалізується у процесі фінансово-господарської діяльності. Оскільки будь-яке підприємство передбачає вкладення коштів, які можуть бути як власними, так і залученими, тобто використання власних і залучених інвестиційних ресурсів. При цьому залучення інвестиційних ресурсів є важливим на кожному етапі функціонування підприємства, починаючи від моменту створення і до моменту ліквідації. Підприємство, яке використовує залучені інвестиційні ресурси, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, проте більшою мірою утворює фінансовий ризик і загрозу банкрутства, які зростають при збільшенні питомої ваги

залучених засобів до загальної суми капіталу, що використовується [22, с. 48].

Україна знаходиться перед об'єктивною необхідністю активізації створення конкурентоздатних господарських систем, модернізації і реконструкції діючих господарських структур, забезпечення диверсифікації капіталу підприємств у напрямі соціально орієнтованих структурних перетворень.

Це суттєво підсилює актуальність практичної функції інвестування. До того ж слід мати на увазі, що ефективність реформування економіки будь-якої країни, її структурні перетворення з якісним оновленням товаровиробництва, ринкової і соціальної інфраструктури формування сучасного і майбутнього конкурентоздатного середовища немислиме без відповідних інвестицій, розробки і здійснення науково обгрунтованих програм і конкретних проектів трансформацій. У цьому, власне, і полягає сутність регулюючих дій щодо досягнення динамічного розвитку, формування і відтворення ресурсного потенціалу — необхідних матеріальних (включаючи природні), фінансових і трудових (демографічних), та використання наявних інвестиційних ресурсів [23, с. 4—8].

Отже, як свідчать наші узагальнення, інвестиції мають вирішальний вплив на формування темпів економічного зростання економіки країни. Звертаємо увагу на такі основні функції, які виконують інвестиції в процесі розширеного відтворення:

1. Інвестиційні ресурси підприємств забезпечують економічне зростання та якісне оновлення основних фондів на принципово новій, конкурентоспроможній основі як на рівні окремого підприємства, так і національної економіки загалом.

2. За рахунок інвестиційних ресурсів здійснюються прогресивні структурні зміни в суспільному виробництві, які торкаються найважливіших макроекономічних пропорцій.

3. Інвестиції реалізують досягнення науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва і на мікрорівні, і на макрорівні. Серед цих функцій важливе значення має оптимізація найважливішої макроекономічної пропорції — співвідношення між нагромадженням і споживанням, від якої залежать темпи зростання виробництва, рівень споживання населення і ефективність суспільного відтворення [24, с. 12].

ВИСНОВКИ

Отже, як бачимо, роль інвестиційних ресурсів підприємств важко переоцінити у процесі забезпечення економічного зростання вітчизняної економіки.

Однак, відкритим залишається питання про роль інвестиційних ресурсів підприємств у процесі формування державної інвестиційної політики. На даний момент перед державою стоїть завдання розробити економічний механізм, який дав би змогу збалансувати диспропорції в географічному розподілі інвестиційного капіталу в умовах посилення конкуренції за інвестиційні ресурси між регіонами. На шляху створення такого механізму можна вжити наступні заходи: звузити напрями інвестування та впровадження проектів з урахуванням існуючого інноваційного потенціалу; залучити до інвестиційного процесу як державні, так і приватні інвестиційні ресурси; залучити іноземних партнерів до впровадження інвестиційних проектів, пов'язаних з використанням інноваційного та промислового потенціалу; розробити та запровадити регіональні програми інвестування.

Вище перераховані заходи щодо створення економічного механізму матимуть позитивний вплив на побудову та реалізацію інвестиційних стратегій окремих підприємств. Таким чином розвиватиметься та удосконалюватиметься механізм формування та використання інвестиційних ре-

сурсів підприємств, що у свою чергу, у кінцевому результаті, позитивно впливатиме та даватиме високі показники на загальнодержавному рівні.

Література:

1. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т.1 / За ред. С.В. Мочерного. — Львів: Світ, 2005. — 616 с.
2. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т1/Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. — К.: Видавничий центр "Академія", 2000 — 864 с.
3. Новий тлумачний словник з української мови / Уклад.: І.О. Радченко. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 2006. — 544 с.
4. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропівного. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 528 с.
5. Бланк І.А. Інвестиційний менеджмент: начальний курс. — 2-е вид., перероб. і доп. — К.: Ельга, Ника-Центр, 2006. — 552 с.
6. Макконнелл Кемпбелл Р., Брю Стенлі Л. Економікс: Принципи, проблеми, політика. В 2 т.: пер. з англ. 11-го вид. Т1 — М.: Республіка, 1995. — 400 с.
7. Словник сучасної економіки Макміллана: пер. з англ. — К.: АртЕк, 2000. — 640 с.
8. Подшиваленко Г.П. Інвестиции: учебное пособие / Г.П. Подшиваленко, Н. И. Лахметкина, М.В. Макарова и др. — 4-е изд., стер. — М.: КНОРУС, 2007. — 200 с.
9. Міжнародні інвестиційна діяльність: підручник / Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський, О.М. Мозговий та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.
10. Шарп У., Алексанлер Г., Бэйли Дж. Інвестиции: пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2004. — 1028 с.
11. Бочаров В.В. Инвестиционный менеджмент. — СПб.: Питер, 2000. — 160 с.
12. Гитман Л., Джонк М. Основы инвестирования: пер. с англ. — М.: Дело, 1997. — 992 с.
13. Пересада А.А. Інвестування: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. — 250 с.
14. Бутко М.П., Акименко С.Ю. Генезис теорії інвестицій у процесі еволюції економічної думки // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 6. — С. 4—10.
15. Інституційна інвестологія: Навч. посібник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.К. Реверчука. — К.: Атіка, 2004. — 208 с.
16. В.И. Видяпин и др. Экономическая теория (политэкономия): учеб. для студ. вузов. — М.: ИНФРА-М., 1997. — 506 с.
17. Воробйов Ю.Н. Інвестування: навч. пос. для вузів / Ю.Н. Воробйов, О.Н. Воробйова. — Сімферополь: Таврія, 2004 — 340 с.
18. Череп А.В. Инвестознание: навч. пос. для студ. ВНЗ / А.В. Череп. — К.: Кондор, 2006. — 396 с.
19. Старик Д.Э. Как рассчитать эффективность инвестиций. — М.: Финансстатинформ, 1997. — 92 с.
20. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2004. — 376 с.
21. Турянська М.М. Інвестиційні джерела. — Донецьк: Юго-Восток, 2004. — 317 с.
22. Ковальова Н.Л. Проблеми підвищення інвестиційної привабливості підприємств // Економіка и маркетинг в XXI веке. — 2003. — № 4.
23. Лукінов І.І Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). — К.: АТ "Книга", 1997.
24. Федоренко В. Інвестиційні процеси в Україні // Персонал. — 2007. — № 5.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2009 р.